

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АМЛААР

«Шынның» шериг-патриоттук үндүрүлгөзү № 7 (30)

ЧОРГААРЛАНЫР БИС

Ленинчи эрээл. Ында политикчил чоруп турган. Дайынчылар командиринин чугаазын кичээлгилег дыйнап органнар. Кичээлдер ынчаар бедик идея-кижиздилгелег, солук кылдар эртил турар.

Кижиге эртем-билиг херек. Амгы үениң анык кижизги бүгү тала-биле сайзыраңгай болур. Ол дугайын дайынчы бурзу беш салаазы дег билдир. Совет Армияның хурз-лендиге шериг албанын эртингир тургаш, оларның чедип алган билин, маң дег быжыг сагылга-чуруму келер үедеге ажил-амыдыралыгы эргежок чугула.

Вячеслав Михайлович чаа өрөдиге турар темазын сагышынга чедир тайылбырлап алгаш:

— Ным чүмү билбейн барды? — деп айтырган.

— Билдингир-дир, эш майор — деп, харылап оон-моон өөрүшкүлүг дыйналыган.

— Бир эвес билдингир болза, силерден мен айтырып керей — дээш, командир дайынчыларынга элзэн каш айтырлыгын салгылаан.

Ным-даа тулбаан. Анаа дайынчы Николай Мусихин, өфрейтор Алексей Ефремов, биче сержант Владимир Егоров олар сарданган айтырлырга ылап харылааннар.

Политикчил доозулган. Дайынчыларның кысна-даа бол-

за хөстүг үези эгелзэн. Хүнге, салгын-сырынга арыннары додунан, авангир-кашапгай, сиреш мага-бөттүг анык дайынчыларны кижип көрүп тургаш, магадап ханмас. Оларга кижип сепил-сагышының ханызындан чоргарланып келер. Бистиң аас-кежиктиг, байлак чуртталгасысты, ыдыктыг Төрзөн чуртувусту олар карап огу дег камгалап турар.

Совет кызыгааржылар эрес-мадырлыг. Олар дайын халдап келзе, өлүмүгү сөгүмү тавапшытырынынга белем.

Команда үнгөн соода, кашла минута эртен. Кызыгааржылар шагда-ла чыскаалып-кан.

Оларның дайынчы өөредилгези эгелзэн. Ам бүгү-ле чүвени чүгө секунда, минута кемчээр. Дайынчының быжыг тура-соруу, кадыг-бергеге тура дүшпөс дадылгасы, шериг херзэнге мергежиле маңаа көстүр.

Найырал, бөт-бөттөрүнгө эш-хуузунун деткичези, быжыг билиг совет дайынчыларның амдыралыгына көл чугула чүве ол.

Часык хун-чайынандыр хунеп турган. Сут дег хөмгак чечкери салбакталып ча-

зылган чодураалар чүден чараш кестүп тургулаан.

Ырактан эрес-сөрүтүг ыр чаңгынын илген:

«Ие чуртун күчү-күмү Иегадиг оолдарында. Дайынчының эрес-соруу Тайбың ишти камгалаанда»... Дайынчы өөредилгени көрдүнгөн үезинде кончуг эми

эрттиргеш, кызыгааржыларның деир чоруп органнары ол.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

ЧУРУКТА: кызыгааржылар бөттөрүмүн хустуг шагында «Красная звезда» солуну намчун турлар.

Фотозу авторнуу.

Бөгүн — кызыгааржының хуну

В. И. Ленинни айтышкынын эзуаар тургускан кызыгаар шериглери Төрзөн чуртун кызыгаарларын 56 чыл дургузунда дайынчы эзу-биле карап огу дег камгалап келген. Байырлап бүдүүзүндө — Кызыгааржының хунуун мурнуу чарында СЭТА-ның корреспондентизи кызыгаар шериглеринин ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин чанында КАЧК-нин политиктиг эргелелинин начальниги генерал-майор В. Я. ЛЕЖЕПЕКОВ-биле ужурашкаш, оон элзэн каш айтырылгарга харылаарын дилзэн.

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

Бистиң күрүне кызыгааржы-кыс чогум кандыгы?

— Совет күрүнең девискээри калбак-делем болгаш оон күрүне кызыгааржы дыка ыраак шөйлүп чоруткан. Олар хөшү-шөлдөрү болгаш кадыр-берт дагалары-даа, тайга-сынарны болгаш элзэн-лову-рактик черлерин-даа таварып, 60 ажык мүн километр чаңгылап, Кызыгааржының үштүңийи кези ийн океанарында болгаш хөй-хөй далайларын сүт девискээрлерин таварып эртил турар.

Совет Эвилели оон дөрт күрүне-биле кызыгааржылар турар. Социалисттик дем каттыштырылганын чурттарының аразына долу дег эрге, тускайлаң чорун бөт-бөттөрүмүн аразына хундүзүр, бөт-бөттөрүмү ақы-дунма эзу-биле дузалажып, кады, демниг ажылаары ол чурттарының аразына харылаа-ларын оон чүгү бооп, кызыгаар талзы-биле бүгү айтырлыгы шиттирлээрини үндөсүн бооп турар.

Ынараа кызыгааржының барыны чүк талзын ап корзайнар. Чүк найыралдыг чурттарының кызыгааржылары сырып харылаалдыг хөдөлгөн, командирлер болгаш политикчилдер дайынчыларның албанын, өөредилгени болгаш кижиздилгени канчаар организастарының дуржулганын солчун турарлар. Оларның төлөзери үгүлүчүле бөт-бөттөрүмү баржип-келчир, ук черлерин чоңу-биле ужуражып турар. Бо бүгү кызыгааржылар камгалап айтырыны шиттирлээрине таарымчалыг салдарын чедир турары билдингир.

оралдажып, хоралакчы үгүлгөдүшкүнерин күштөлдөр, оо сорудулаарга күчүгү техника-херекселдерин ажыглар турар. Бистиң чуртче хоралыг уткаш-ынарадыг ном-чоргаларны кийр октаар дээр орала-жышкыныр үгүлгөдүшкүнер аларыны толдогай. Илеология талзы-биле хоралакчылар интисоветтик ном-дептерлерин чурттар аразының харылаа-жымың кызы-бүрү оруктары ажыглаш, бистиң чуртче киндерин оралдажып турар. Бистиң идеология талзы-биле дайынчыныкы ыдыг үгүлгөдүшкүнери база-ла мурнуудагымы ышкаш кызыгаарлар дамчаштыр ышкылар орала-жып турар. Оларның ыдыг оралдажышкыныры кызыгааржыларның чүгө быжыг серемчиледиг, чекиси чорунга таварышкаш бүтпей турар.

— Кызыгаарин идегели-биле камгалаар төлөздө, кызыгааржылар кандыг-кандыг маңаа-шыннары болур ужура-гуу?

— Кызыгааржылар, бүгү совет кижилер ышкаш, бээ-ла болуңун Төрзөн чуртунга болгаш Коммунисттик партияга кызыгаар чок ынак даанган херзэнге харысалгалыг болу-рун ыяк медереп билдир, эрес-дилем, серемчиледиг болгаш дайынчы бедик мергежилдиг, Төрзөн чуртун ыдыктыг кызыгаарларын үрээр дөн орал-дажышкынырга ойтур ша-вышкындан бээрине минута бүрүзүндө белем.

Кызыгааржыларның амгы салгакчыларының дугайын чугаалаар дээр болза, олар бөттөрүмүн алаларың болгаш акыларың дуржулганың база дайынчы чаңгыларың төлөнтиг салгакчылар бөптүрүмүн айтыр херек. Олар дайынчы дүзүлгөсүнүн ак кы-кылдыг күсөлдиг турарлар. Кызыгааржыларын ажыл-херекчи, моралыг болгаш политиктиг шинарлары өскөн, күш-дамыр өзүлдөү улаткан.

Амгы үеде шеригте ниинти билин бедик дендедиг анык-ыктар көп турар. Солдаттар-ның болгаш сержанттарының хөй кезин ортумак азы ортумак тускай ортем-билдиг бооп турар. Оларның дыка хөйү бүдүүзүгөге ажалдап, дуржулганы чедип ап четти-гипкен.

Офицерлерин дайынчы арга-мергежиле дык улаткан. Ийги офицер бүрүзү-ле дээш шериг-политиктиг эртемниг Шеригте кол күш коммунистер бооп турар. Олар кызыгааржыларга бүгү талазы-биле үедер-чижек бооп турар. Командирлер, политорганнар, партия болгаш комсомол ор-ганизациялары бүгү-ле ар-галар болгаш хевирлер-биле кызыгааржыларын шериг алба-нын идегелиг эртинерини шинарларыңа кижиздилгип турар. Олар дайынчыларын хам-мыктың мурнууда серемчиледиг болурунга, даанган кызыгаар шугуу дээр харысалгалыг чорукка кижиздилгип турарлар. Хун бүрүзү шынчыг политикчилдиги айылы — шериглер мурнууда турар солдатын чедикшиңниг күө-серинин үндөсүн.

— Кызыгааржыларын социалисттик чарыкка чедикши-нери кандыгы?

— Шеригте социалисттик чарык — дайынчы болгаш кызыгааржы арга-мергежилдиг эң бединиче орук-тур. Бүгү дайынчылар, ызы-бүрү кек-терек, экинчаар чарыкта хаара туттулган. Командирлер чарыкты организаастарда, дайынчы өөредилгени кылдарга ызыгаарга бооп болур таварылгага шуут дөмөй байдалдыг кылдарын оралдажып турар. Чогум-на ыдыг болурга, дайынчылар быжыг тура-соруукту, төлө-тиг аажы-чаңгыг кылдар кижизиттерин апаар. Бо хунерде кызыгааржы-ларын хулууда дайынчы тех-ника болгаш боо-челсектер: автомобильлер, куяктыг машиналар, корабльдер, верто-летыр, самлеттер, инжисер-базар радиотехниктег дөмгө-рөккөдөр бар апаргай. Ол бү-гүнү чүгө тергени эки белет-кедиг дайынчы мергежилди-биле ажыглар болур, чүте дээрге, кызыгаарин камгала-рының эң кол, шиттирлери чечсе кижип бооп турар бол-гай.

Кызыгаар шериглеринин патриоттук эгелзешкенин кылган кектеринин үгелерин эзуаар чарыкты калбат-каш, кызыгааржылар техника-ны болгаш боо-челсекти кызы-маккай-биле шиттирледи ап, Төрзөн чуртун кызыгаарин карап огу дег камгалап турар-лар.

«Найырал, деткимче, быжыг билиг совет дайынчыларга чугула чүве ол. «Кызыл Тук ордени Сибирьниң шериг округунда. «Чарыш — кызыгааржы арга-мергежил-дик бединиче орук-тур.

Кызыл Туктук Чоон кызыгаар округу. Кызыгааржылар хуну И заставаның дайынчылар политиктиг болгаш дайынчы белектерге тергени эки көргүзүлгөдү боуп уткуп турар. Дүне, хулаң, хат-шуурганныг, чайык-кудуушкунунга-даа үе-ле олар бистиң ыдыктыг кызыгааржымысты карап огу дег камгалап турар.

У. К. ШЕРГАНОВ. Э. К. МЕТЕЛИЦАНЫҢ ФОТОЗУ. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

ТӨЛӨПТИГ БЕЛЕК

БЕЛОРУССИЯНЫҢ КЫЗЫЛ ТУКТУК ШЕРИГ ОКРУГУ. ССРЭ-ниң Дээди Советинге соңгулдага белеткек ажыл лейтенант И. Бобнев секретарынан партия организациалыг кекте иделкейлиг чоруп турар. «Совет соңгулда система-зы—делегейде эн-не демократтыг», «Совет дайынчы — бурун эргелиг хамааты, социалисттик Төрзөн чуртун идегелиг камгалакчызы».

«Дайынчы болгаш политиктиг белеткеге бедик түң-недер — соңгулда хунууда Төрзөн чуртка бистиң эн-эки бөлөвүн оон дег тема-ларга созуи бөсөсөөлөрүн ол кекеттик коммунистер ма-йор В. Аронов, лейтенант Я. Федак болгаш өскө-рөөлөр чорутканыр.

Н. МИРОНОВ, улук лейтенант.

АГИТПУНКТУГА

Соңгулда мурнууд кампаниязы бистиң кектеке улам калбарган. Агиткол-лективтиг составында эң эки пропагандистерни кийр-те.

«ССРЭ-ге соңгулдаар — делегейде эн-не демократ-тыг деп темалыг бөсөдөй агитпунктуларга дайынчы-ларга коммунист В. Кун-кылган. Агитатор биче лей-тенант С. Сергеев дайынчы-лар ортузунга тайылбыр ажилдап доктаам чорут-пушаан, ССРЭ Конститу-цияның дугайын дайын-чыларга чугаалап берип турар.

капитан В. БУРАЧЕНКО.

ЭКИ ТҮННӨЛДӨР

ОРТАЛКЫ АЗИЯНЫҢ ШЕРИГ ОКРУГУ. ССРЭ-ниң Дээди Советинге болур соңгулдазын бистиң кекеттик дайынчылар чедикши-нини уткуп турар. Тодара-дыкчы чылдыг баштайы чылдын бирги кварталда социалисттик чарыктын түндөлиг чоктаа чаа үндү-рүн, Тууду монтаж ажы-ларын панын туудугу дайынчылар алдарлы-биле күөсүстөш, дайынчы бол-гаш политиктиг белеткеге эки түндөлдөрдүн чедип ал-ганнар.

В. БАГДОНАС, сержант.

Маадырлыг чоруктар

ТУТТУРГАН

Мичман И. Зайченкога удуруткан дайынчылар денир-орук вокзалының чоогуна хайгаралы ымаң чоразан. Хайгаралды ол чоогуна кыл-мыр чугула турган. Олар аш-ты-танган черлерин ийн-иш-даа улаа эргезинер. Сениктиг чүве билдинбөз.

Хайгылап дедир чоруп орда, хөнертен боо атканы дый-налган. Мичман перрон ка-рыныче уне халаан. Ол бир «пассажир» вагон алаанча чаштынын кирип чыкканын көрүп каан. Зайченко дескен кызын сүрүп каан.

Ол боолуг кижини доразан барып четкен. Матростар Ф. Прислов, В. Гребенко база халдып келгенер. Айылдыг кем-херек үгүлгөдүшкү ми-чаар туттурган.

В. БАЙТАК, улук лейтенант.

АЙЫЛДЫГ ТУРГАН МАГАЗИН

Ол аш-чем магазинге са-дып алдыкчар хунуңуң-не хөй болур. Ынчалза-даа олар бөттөрүмүн айылдыг бооп бээр хире чүве дугайын каян-даа бодалай турганнар.

Магазинниң кирер эжиниң чанынга чер иштиңе артиле-рия снаряды чытканын ту-дугулаар онгар казып тур-гаш, эскерин каан. Олар до-раан-на сабырлап дыйнаткан.

Офисерлер В. Яншер, Р. Аб-нер олар дайынчылар-биле чедип келген, айылда улуз дээрзин доразан эскерип кай-нар. Чер иштиңде чаңгыс эвес, а харын-даа снарядларын улук склаам бар болган.

Эрес-лидим офицерлер, олар-ның удуруткан дайынчылар айылдыг далаары снарядтары ош шақ дургузунда серем-чиледиг казып тургаш, чаң-гыстап ужулганнар.

В. ТКАЧЕВ. ДИДИМНЕРНИҢ ЭКИПАЖЫ

Дайынчы өөредилге үезинде элденгит таварылга болган. «Дайынчы» кол быжыг-ламышкынын танкылар бузу-редиг чаза таварып турган. Ынчан танкыларын бирээни чер иштиңе чорутуу каалап кирип чоруй, ол хөвөр көзү-бел берган.

Он беш хире минута эртен. Танк экинчаар чыдыг тулааже кирген танкызын уштуп алды, дээш эрестиг демисешкен.

Алды метр ханы чер иштиңе каалап кирген танкызын олар өөрүнүн дуазы-биле ушту-п, эрестиг чоруй көрсөкөн.

Капитан С. БУЛАТКИН. («Красная звезда» солундан).

ОРДЕННИГ ОКРУГ

Кажан полк байырлап шинчи кирген шөлке орден-ханы-ларды чайлаан, чабышталган кызыл тугун кийкидил алган үгүп көргө, чымылган чон Хамык-ла чүвениң ужурун до-роан билди каар. Чүд дээрге, ол кызыл тук кадыг-лошкун туудушкунун шөлдүн эртин, дайынчы удуур шавар хал-дашкыны оон-он, чүс-түс ма-дырларын кирип, оларның эрес-лидим чоруй көдүрүп, болун дайынчы алдар-биле бүргөткөн-дир дээрзин олар болап кээрлер.

Ынчаарга шериг округунун кызыл тугунда дайынчы орден чүмү чугаалап турарыл? Ол улустарга кандыг төөгүнү ай-тып турары?

Шериг округунун тугунаа орден — ол дээрге революция-нын солдатының хөй-хөй салгаларының маадырдыг чорунга шаңна-дыр, төрзөн чоңун, партияның болгаш Аза-чуртун аам дээш тул-пушкуннарга болгаш похол-тарга, шалыч кыш-ажылдар-

га эртен чабыштыг чылдар-ны кажан-даа алып чытпес демдө-дир. Дайынчы Кызыл Тук орден ам бистиң Сибирьниң шериг округунун тугунаа чайнай берген. Ам оону бис Кызыл Туктук Сибирьниң деп чоргаарал-биле алап турар бис. Анаа кым-ла дайынчы хандалганы эртен болдуу база бөгүн ила-ла шериг албанын эртинер турарлар аңаа чүдөн артык өөрүп, байырлап, бөттөрүн эң аас-кежиктиг кижилер кылдыр санап турар. Ынчаарга бо 1974 чылдан сибиржи-дайын-чылар бөт-бөттөрүмүн кайтам-чыктыг, дайынчы болгаш эрес-мадырлыг ажил-херектери-биле совет улустун бедик хүндү-дүктөсүн чаалап алган.

ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун Чарлымында «Совет күрүнең камгалаар чорунга болгаш оң чепсектиг камгалаалыг быжыгларынга кирген дайынчы үдү-хузуу дээш» деп бижээн болгай. Ол шынап-ла ыныл! Сибирьниң

карак четпес делгемнериге болгаш буруну Тываның черинге колчактары чылча шаап турган кызыл партизан отрядтарында эгелзэн, В. И. Ленинниң дөрт айтышкыны-биле Сибирге ак гвардияжылар-ны чоңузе шапкан, оң хоорайларыга, суурларына Совет эрге-чагырганы тургускан. Эки армияның полктарында болгаш дивизияларында чедир дайынчы аларының арыннары ажиткан Кызыл туктук Сибир округунун төөгүзү улук. Сибирьниң дайынчы кектеринин командирлери болгаш дайын-чылар бистиң күрүневиңтик Чепсектик Күштеринин төөгү-зүнде дайынчы аларың чаа-чаа арыннары ажитканын Совет улук Петр Штегинский, Ефим Мамонтов, Михаил Тухачевский, Василий Блюхерин, Родион Малиновский-нин, Константин Рокоссовский-нин болгаш өскөлерин-даа ат-тарын чоргаарал-биле сактып чоруур.

Сибирьниң дайынчылары

эрес-мадырлыг. Олар кажан-даа Коммунисттик партияның кийгырыныга белем болуп келгенер. 1929 чылда В. К. Блюхерге баштапкан дайынчы дивизиялар шугууп келген ак кыздаттары чылча шапкан. 1938 чылда япон самурайлар Сибирьниң дайынчыларының күжүн шешеп кирип келген, Хасан хол районун чылча шаптырган. 1939 чылда Сибирьниң шериг округу Карельскинин мойнааже ийн алыгы дивизияны, артиллерия, танк полугун болгаш хаактыг 6 батальону ак фингерге удуур тулдушкуннарга чоруткан. Анаа база-ла олар эрес-мадырлыг чоруй көрсөкөнөр. Ынчан Томскийниң артиллерия училищениң доозукчулары полковник Михаил Кутейников биле лейтенант Иван Спирыков Совет Эвилелиниң Маадырлары болганнар.

1941 чылда фашисттик аг-шериг бистиң Төрзөн чуртунуңдун найсылыга Москваже ханыг холун суууп алган, калча-

алы-биле чүткүп турган. Ынчан Сибирьниң 24-ку армиязы фашистерниң шавар халдаашкынын чүгө доктааткан эвес, а харын ону Москва чоогуңдан ырадыр ап отпаккан...

Кызыл туктук Сибирьниң шериг округу — Совет Чепсектик Күштеринин чарыклас кезин Сибирьниң дайынчылары, бүгү совет дайынчылар-биле бир дө-мөй Төрзөн чуртун тайбың ийи камгалап турар.

Дайынчы Кызыл Тук орден Сибирьниң шериг округунун тугунаа чайнай берген. Ол дээрге бистиң дайынчылары-выкка улук алдар-хундү бол-гаш бедик харысалга. Чон болгаш партия Сибирьниң дайынчыларының каагай херзэн бедик-биле миңчаар үнелет турары ол. Ынчангаш бистиң дайынчыларымыс бөттөрүмүн дайынчы болгаш политиктиг белеткедени моон сонгаар-даа улам бедилер.

С. ХИСАМИДЕНОВ, Тыва АССР-ниң шериг комиссарының политкандидиз-ниң начальниги.

ЧАСПАС АДЫГЖЫЛААР

Анаа дайынчы Иргит чаа кедекке келге-ле үр болбаан: бир негеле бөзүн четпез. Ол арамында чаа таныштардыг апарган. Ылангыч ол Оренбург областа Бузулук хоорайдан келген Владимир Висляков-биле аныктык берген. Оолдар чаңгыс азовка турганнар. Ынчангаш чыскаалдыр-даа, чөмөнчирде-даа, удуурда-даа чарылбас — чаңгыс черге баар. Үгүчүчү ижин-кара чок хөвөрежир.

— Автоматтан бооларын кайы хире? — деп, бир катар, кезже удуур деп турган, Владимир эжинден айтырган. — Шору-ла, — деп, макта-лырга багай кылдыр боодаш. Иргит кыска харылай сон каан.

— Эртен полициг баар бис. Билер сен ынаа? — Билер мен, Володя. А чаа автоматтан аң-лаа холга тутпаан мен. Дүң көөрүмге

узу кончуг чорду. — Ажырбас. Эртен аштап, чүдүтү аар сен. — Ындыг-дыр. Бир эвес үе тыштыр болза...

Солдаттарын чугаазын лаво командиринин оралак-чызы улук сержант Пугачев тээ кирип, шөгөп каан...

Даартазында үш дугаар рота кара боолар черге ырыг-шоорлук, марш-биле басып-кан. Олар үр болбайн чедип келген. Офицер Борович кымын каш дугаар эддегеле бооларын данзы баугаар алааш, бөө боолары-нын чурмуун солдаттарга тайылбырлап берген.

Караны ийн чүс метр чер-ден адыр. Ол чүгө ол секун-да иштиңде көстүр. Ынчангаш солдат бүрүзүнүн авангир-кашапгай, чаңгыс адыр, де-видеп, хөлөвези анаа иле-рээр. Олуруп, чыдып, туруп

алгаш-даа боолап болур. Анаа дайынчылар Иргит биле Висляков ийги эддегеле боолаар болган.

— Иргит! А Иргит! Авто-маттан дүргөн адыр. Аштай соп ал — деп, командир ротаны тардыптары билек Влади-мир эжин далаштыра берген.

Анаа дайынчы Иргит авто-матынын чамынын адырып ал-гаш, аштай берген. Бирги эд-деч кара адырын доосканын дугайында командирге илеткей берген.

— Анаа дайынчылар Иргит биле Висляков кара боолар черге кыла-аштап ма-а-ри! — дээн командиринин чидиг бол-гаш тоза үнү ынылган.

Иргит хейде девидээр дээш автоматынын чамынын элзеш кырыңче ышкыныпкан. Ону аштап ап четтикпөөн...

Командирин үнү база ка-

тап дыйналган. Оон хорала-ны илден болган. «Чаа кезек-ке келгеш баштайгы хунерде багын көргүзүп эгелзөргө ка-йын боор. Чер-ле часпас-тыр» дээн бодал-биле Висляковтун чанында Иргит маң-биле кел-ген. Тыныш-даа тыртар, бода-ныр-даа чай алымаан. Авто-матын эгинден дүжүрбөй бу-уңгаар, каранын кестүп ке-лэр черинче, көрүп алган тур-ган. Команда үнерге-ле бичи бурунгаар маннааш, адыр ужурады.

Мя аразында ынаар-ла чер иштиңден кижип дүрүдүгү улук ийи кара чоруту көдүрүп үн-гөш, доктаай берген. Баштай-ла Висляков боолаан. Оон бир-ги огу лөгбөн. «Далашпа, Володя. Далашпа! — деп, будуу чугаалаган. Иргит бурун-гаар бичи маннааш, адыске кырыңга олува дүшкөн. Ол үр шыгаваан. Тынышын тыртып

чоруй мажыны басыпкан. Ор-тумак снынгы кижип дурту хире хөмчөздөдүг кара калбаш көшүшкөөн...

— Эр-хей,

АДА-ИЕЛЕР УНИВЕРСИТЕДИ

Амгы үеде ада-ие, төрөлдөр-биле школардын харылаанын быжыктарына ада-иелер университетинде улау ролдуу. Бистин Солчу ортумак школасында мындагы университет каш чыл улаштыр чедишкенин ачылап келген. Чыл келген туум дыйнакчыларын саны көбүлөп, ада-иенин өрөдиге-кижизилгелин аялга согуугагы уламын турар.

Соолу ий чылда бо университетти школарын хоочун башкыларынн бирээси К. Ховалыг уадурун турар. Аяга 2 катап болуу кичээлдерин школарын бүгү башкылары график өзүгөрү эрттирин келген. Чижээ, школа назымын четпез урууларын эки аажы-чапта, күш-ажыга кижизилдери, хой-ниги черлеринге болуу ал чорууру, келир уедеги профессионал шкип адырына өбүденин ужу-дузаы дээ ишканалары ада-ие кончт согуугаар болуу билин алысаар.

Университеттин өрөдигезин өргөндөтүп, лекцияны кылып, чижектерин амырдалан ая турар.

Бо кичээлдерге ада-ие чүтпө башкыларын дыйнап турар эвес, башкылар ада-иенин сүмезин база дыйнап турары эки. Университеттин дыйнакчысы, пенсионер Н. Демир мынчаар чүтээлде: «Урууларын кижизилдери өстүрүп, кижизилдери алдыры ажа берге. Мен дөрт өскү урууну өстүрүм. Олар келир уеде эки кижилер болуу дээш, оларын караанга багы аажы-чан көргүсөй чораш мен. Ынчанга ажал-ишке-даа чүтпө эки дитири чордум».

Шынап-ла Н. Демирдин өвүтү керээрин ээи хеймер огуу болаан соонда чок аларган. Дөрт урууну, мынагы ай четпез чаш оолу төлөп ажа чаасан өстүрүп, кижизилдери алган. Оон уруулары колкоктун ажал-ишке улау ууун кийри турар. Оолдарыны улау Олег чолачылап, хеймер огуу Сергей

ганаиастаарына школа ада-ие комитетинин даргага, асли-салкитин кижизилдери Р. Индай-оол, маачын М. Калга-оол эки киржиш келген.

Соолу үеде ада-ие биле, школа башкыларынын харылаанын быжыгып, кижизилдери ажалына чогуу түнелдери берип турары илден.

Чүтпө дөргө өрөникчи кижини аажы-чанга башкыларынн чамалыкта бизбей бээр «чакыттары» оон ада-иенин кыял-ла билген турар болгай. Ынчанга кижизилдери ажалында кот чүтүлдү бирээси — башкыларын болуу ада-иенин сүмезин кижизилдери болуу турар.

Чамлык өрөникчилерин аажы-чан өбүденин бир аягы, школага, коллективке бир аягы болуу болгай. Ынчан база-ла өрөникчилерин ада-иени-биле чүтээлжышкын, сүмез, бөсөзө херек алар.

Школарын башкылары ада-иеге

школарын 8-ки класкына кончтү эки өрөдиги турар.

Во сагыш-човангыр, биче сөстөлдиг ада-ие улау маалымат чорукту кылтаны илден. Ол чүтээлжы мынчаар төлдүрү: «Ажы-төлдү кижизилдери ада кижизилдери көвөй чүтүлдери билген турар ужурун, ынчанга мен чагыс-лаа кино, концерт, лекция эрттирбестир мен. Хүнүн келген солунарны маал-ла чөчүрү, чүтпө дөргө кижизилдери кижизилдери, культуразы кижизилдери турар ажал-төлдүн билгилден, культуразынан белик болуу ужурудур».

Ынчанга школага ада-ие университетин ажалы арзагы ам-лаа экижидип, келир өрөдиге чылда дыйнакчыларын санын 80—90 кижизилдери плангап турар.

Х. ИЫЗЫЛ-ООЛ.
Өвүт район.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

БООДАЛГА

Боодаалга Тыва АССР-нин май 24—26 хүнеринде Кызыл болуп эркен. Аяга он бирги чери дээш маргылаа

команда кижип, боттарынын спортчу мергежлени шешкен. Команданын составына үш өр, бир херэжөөн кижизилдери кирген.

Спортчу демиселдин түнелдинде Тыва электротехниканын (Кызыл) коллективинин команданы республика чемпиону болган. Олар 2240 санын аткан. Ийги чери Кызылдын политехникумунун суртуулары, ушкүзү — Бил-Хем районуну команданы алган. Бирги чери элөөн командата республиканын спорт комитетинин шилчирин кубогу, бирги черинин диплому тымыскан. Политехникумун, Бил-Хемини командаларына дипломнарны, вымпелдери берген.

Ууза бирги черлерин Тыва электротехниканын тывалери эр улаустан Н. Шумилов, херэжөөндөр Г. Г. Грисак элөөн. Оларга шапналарын тымыскан.

А. ЕФИМОВ,
маргылааның мол судьясы.

ЧУРУНТА: боодалга үезинде. А. СОДУНАМНЫҢ фотосу.

МЫНДА ЧАЛГААРАНЧЫГ ЭВЕС

Кызыл хоорайнын чөвөрби адыгы кварталында ийги бажын өргөлдөп бот-идеңкей-биле организастан урууларын «Бригантина» деп калтууну ажалы солуу. «Бригантина» № 15, 3, 1 школарын өрөникчилери кичээлден хостуг үелеринде ажалы-бүрү ажалыкты болуу-верин ажалында хаара туртуган.

Бажын өргөлдөп урууларын хостуг үезинде болуу-нерге кижизилдери таарым-чалыг байдалы тургузуу, тускай өрөлдөп үлдүрүп берген. Ийгилик-биле аге классынын чүс ажалы өрөникчилерин мында кижизил турар. «Бригантина» клубуна таптымын, бот-тыгыну улау чүтүлдү, аргырынын, спортчун ажалы-бүрү бөжүмдери доктаамал ажаллап турар. «Бригантина» клубу жоказы «Пионер» кинотеатрын администрация-биле доктаамал харылаалык. Аяга ада-иелерге солуу программалык

концерттерин каш улаа организастан. «Бригантина» клубунда тускай башкы эртемчи Мария Туматовна Хуна, Людмила Ивановна Марковская олар ам алды чыл ажалы ажаллап турар.

Мында база бир солуу чүтү — тускай план өзүгөрү Ала-чуртуну Улау дайынынн хостугчилери, күш-ажыларын хоочуннары, суралгы кижилер-биле ужуражылгаларын организастан турары болур. Чижээ, чокта чаа «Бригантинага» Ала-чуртуну Улау дайынынн кижизилдери Дмитрий Федорович Крылов, Тыванын артынын революстуг шериянын полк командирин чораш, оон соонда партия, советтер ажалында үр ажаллаан Семён Хуневич Семенов ажаллап болуу келгенер. Оларын кайышы-даа солуу беседаларын тус-туста кылган.

«Бригантина» клубта чорудар ажал пананы чогааларда хой-нигинын организаациялары-биле уругулу сүмез

лежип турар бис — деп. Людмила Ивановна Марковская чүтээлде турар. Шынап-ла бо талазы-биле ийги бажын өргөлдөп партия аге организаациянын секретары, хоочун башкы С. Уроков, хоорайнын шагала кижизилдери уруулар өрөдигин ажаллапчызы эш Нугис улау дузаы

чедирип туларын коллектив өвүтү турар.

Бөжүмдери херэжөөр ажалы-бүрү методиктиг литератураны, спорт херэжөөрлерин болуу чогууру-биле салдып алдыры акша-хөрөнгени өй-шаанда хандыр талазы-биле ийги бажын өргөлдөп доктаамал сагыш салдып турары демделгес аркагы.

И. КЕЛИН-СЕНГИ.

ЧУРУНТА: М. Т. Хуна, Л. И. Марковская олар өрөникчилер-биле.

А. МОНГУШУҢ фотосу.

БАШТАЙГЫ БАЗЫМ

Чурттуң чемпионнары Ереванын «Арабат» команданын футболистер СССР-нин бирги чери дээш маргылаанын ужурашкан. Тбилиснин динамочуларына 0:1 санын уттурганнар. Ол дөргө, грузин спортменерин бо сезонда баштайгы тивелгези болуу. База-ла майын чөвөрби үшпө Клевтин динамоу Москуван «Спартакка» 1:0 болган Москуван динамоулары Украинанын наймысанын динамочуларын — 2:0 санын улау кааннар. Ынчан Ала-Атага «Кайрат» «Пахтакорун» (Ташкент) тилдөөн. Оларын саны 4:3 болган.

Артак ужуражышкынарнын түнелдери мындагы «Нистру» (Кишинев) — «Черноморск» (Одесса) — 1:2, «Шахтер» (Донецк) — «Карпати» (Львов) — 2:1.

(СЭТА).

ХООРАЙНЫҢ БИРГИ ЧЕРИ ДЭЭШ

Наймысаламы Совет Тываның 5 чыл оон аттыг стадионга Кызыл хоорайнын күш-культура коллективтеринин арзагына чик атлетика маргылааны болуп эркен.

Нити команда талазы-биле бирги чери башкы институтунуң студенттери алган. Оларга хоорайнын күш-культура комитетинин шилчирин кубогу, бирги черинин диплому тымыскан. Ийги чери политехникумун, ушкүзүн — башкы училишениң командалары элээш.

100 метрге шапналарын эр улаустан Ф. Казачков херэжөөндөр Л. Садакжова (ийги-ээз башкы институту) бирги чери алган. Эр улаустан 500 метрге шапналарын башкы училишенин талазы-га Н. Савиных тергилден.

Черин белгил халымынга № 35 профтехучилишенин башкы А. Горшков кымта-ла аштырбаан. Черин үзүрүн халымын В. Баклыков (институт) тергилден.

Ядро октаарына Н. Мартыненко (институт) биле хоорайнын улус өрөдиге кижизилдери тывээш Н. Кузьмина олар туу-туунада бирги черлерин алган.

А. САРЫГЛАР.

ЧУРУНТА: маргылаа үезинде. В. САВИНЫХТЫҢ фотосу.

ӨӨРҮШКҮЗҮН ИЛЕРЕТКЕН

Оал-ондактын уламында мөөн сес харыг уруунун ийи бузу ажалы беринген. Шах билде хенертен болушкунга чүтпө ажалы эвес, бодум безин кезек үеде дыка девизден мен.

Чадаана эмнелгезинге апарылыска доран операция кылган. Ону кезер амчлар Д. М. Кара-Сал, С. С. Шынап олар чедишкенин чоруткан.

Буйынги амчлар Довчу Маннай-оолович биле Санды Салчакочин оларын ажалында уруун калыктылыг чурттар аргалык болгалыгы өөрүшкүнү сөткидимин халымында илереттик.

Б. САТ.
Чыраа-Бажы суур.

АЖЫЛ-АГЫЙЖЫ ЭВЕС ЧОРУКТУҢ УРЖУУ

Улау-Хем районда «Х Улау хураа» колхозун тарыга шодуу улау эвес, нитизин-биле 1776 га, оон иштинде тарыа культуураарынын 1380 гектар. Ол хиреде ажал-агыйжы техника-биле чөсөлдөнгө дыка шымак. Ына «ДТ-75» 10, дугуйлуг тракторлар база 10 ажалы. Оон ийи көлөзө ажал-агыйжы эске-даа техниказы бар. Моон алган көрөгө, колхоз чакы тарыганы кыска зуусала, бедик агро-техниктиг денелге эрттирер аргалы.

Индиг болза-даа, ажал-агыйжы эвес чоруктуу харааны-биле техниканын күчтүү нече ажалаттымай турар. Оон тодаргай чижээ бо. Колхоз Улау-Хемин солайга тарыа эринде 900 гектар хире тарыга шодуу. Ол чөрге тарыга чорудары-биле ичир-белен-даа, дугуйлуг-даа тракторларны кышкы орук-биле кечирип экеп казы турган. Аяга тарыга каш-ла хонганга дооуланган. Ынчанга тракторларны Улау-Хемин он талакы эринче делир кечирер ужуу таварышкан. Шагаан

Арыгнын орук тудууну өргөлдөп темин кечир парому өй-шаанда тургузуу шыдааны-биле темги тракторларын Кызылдын көвүрү-биле кечирген. Дугуйлуг тракторлар 180 километр орукту эртип, чүгөрө чөткөндөр, а ичирбел-лиг тракторлар дыйгы орукка дыка урелген, оларны катап сөтээр ужура таварышкан. Бир эвес колхозун ууру-тукуларын ажал-агыйжы эсү-биле саналганы кылган болза, индиг улау шүтү үнөс турган.

Колхозта күш-ажыды организастан турары кошка. Ынчанга чакы тарыга үезин-биле техниканын күчтүү нече ажалаттымай турар. Оон тодаргай чижээ бо. Колхоз Улау-Хемин солайга тарыа эринде 900 гектар хире тарыга шодуу. Ол чөрге тарыга чорудары-биле ичир-белен-даа, дугуйлуг-даа тракторларны кышкы орук-биле кечирип экеп казы турган. Аяга тарыга каш-ла хонганга дооуланган. Ынчанга тракторларны Улау-Хемин он талакы эринче делир кечирер ужуу таварышкан. Шагаан

СОЛААНЫ ШЫН БОЛГАН

Чурттуң чемпион а дээш маргылаага ЦСКА биле «Зенитка» аразыга ужуражышкынын 60-ты минутында Ленинградчыларын камгалакчыны Виссун кизир төлөк бомбуу ол ужуражышкынын салымын шилчирлөөн. Ленинградчылар москвалыларны бир сан-биле тивелгезилер.

Ийги өске ойяктынын солаан, маргылаага чаа кижизилдери Николай Степанов төлөк бомбуу алган, кияр тевер аргалык болган.

Чурттуң чемпион дээш маргылаанын мурунда ам Клевтин «Динамо» команданы чоруп турар. Ол 10 санын, «Днепр», «Кайрат», «Зенит», «Тос-тос санын». Заря» (Ворошиловград) биле «Днепр» командаларын ужуражышкынын 1:1 санын бооп, халымы болган.

РЕКОРДУ ТЕРЕКТЕР

Ыш ажал-агыйжы болган агро-ылш мелдиоразиянын өрөм-шинчилелинин Г. Н. Высокий аттыг украин институтунун селекционерлери өвүчөл хайнак терек өстүрүп алган, чаа пажын «Эддепейлиг» деп алап алган. Соока болган кацлашыныгы шыдамык, чараш көрүштүгү — үнелиг хой-хөй шынарлык кылдыр ол чаа ыжын харыков өрөмдөнери өстүрүп алган. Хайнак ыш ол хамык шынарларын «саа, нези» — тибет болган америк теректерден дөсөп алган.

...Теректин ууу шилдект чараш. Бүрүдери улау, мөңгүн өнүгү. Хайнак терек келген черинге ижизилчел, дур-

А. ЯНУШЕВСКИЙ, СЭТА-ның иорр.
ХАРЫКОВ хоорай.

Колхозтарын шалын алган хууну таварыштыр район салгылашынын «куштелир» деп шилчирлөөн, ашчөм, улауруу бараанынын эвес, арганы колхозтар салгылашы. Оон түнелдине чакы хову ажалынын ийи, харын оон хой-даа ажал хууну халас эркен.

Колхоз даргазы Ш. С. Ондар, кол агроном Ч. Ч. Монгуш, кол ичкерер С. Д. Серен сугар колхоз төвүнче нити арагалаашкынын сөксалдыр, арага сазылларынын шагын доктаалар согууга-биле бир өртөт сес шакта магазинге барган. Садыкчылар-даа, арагачылар-даа оларны мурунаан болган. Магазин 8 шакта ажаллап эрелээр турда, ону чеди шакта ажаллап, араганы сала берген. Арага алыр дээш машиналыг, тракторлуг, мотоциклдыг, астыг, чадаг кижилер магазинин догандыр бөзөлөп алган, ону шуут-ла «шурман» турганнар. Арагалаан өске херелелдин барааны салып алыр хон кижизилдери чаксаар-даа аргажөк болган.

Арага сазылларынын чоручулар дугуйына чугааны дыйнаш, салгыжылар:

— Бараан саарылганынын планын күөсөдери — кол чүтүлүсү өл, өске «чүгүрүк» барааннар келбестир — деп уууразып үнөгөндөр.

Н. АФОНИН,
республиканың Көдээ ажал-агый министрствозунун агроному.

Ийги арагалаашкын бооп турган үеде бистер кижилерини шөлдерге ажаллап турар черлеринге база чораш бис. Боодо заргазы Кара-Булуңче алтанышкан, агроном-биле бис Кара-Талга келдиш. Аяга 10 «Беларусь» трактор ажаллап ужурулуг турган. Ийи тракторист аалында арагалап турар болуу. Шөлде чүтпө тракторист Валерий Тартай-оол чаасан элээр ажаллап тур. Оон ийи ийи чаштырыкчы: Сергей Сереев-оол биле Алдын-оол. Балыкчы урелкы селжалар-биле тарыа чаштырып турганнар. Механикаторлар Буулар Шир-Базыр, Виктор Баян-оол, Маажык Биче-оол, Николай Сүрүнчеп, Александр Сумба олар чүтпө чүтпө чөдө ажаллашкан, арагачылар барып калтыла бергенер. Оларын илтизе Буулар Шир-Базыр биле Николай Сүрүнчеп Кара-Талга боттарынын тракторларын мууну чөдө бергеш, кижилерин хууд өгөрдөтканын алдырып берип, арага сонедип чоруп турганнар.

Ийги арагалаашкын болган ийи хууну өрөк-үнес улау. Ол үеде 120 га чери аландар, 160 га тары болган чакыс чылгы сиегенерин тавыштыр. 24—30 га чери сугаргар, 40 га шодуу үлдүрүлүп турган. Ол дөргө, ортумак норма саугаар алганнар.

Май 17-ге чедир кылар чүдүлөр хой турган. Чижээ, 500 га хире чери аландары, 200 ажал гектар чери сугаргары, 700 га тараны чажары, 200 га сиегени, 150 га кукурузаны тарымыр, 20 га картофельди болган 15 га ногааларны олуртуу чөо ажаллашкыларын мурунда шилчирлөөткөндөр айтырып бооп артымышан турган.

Колхозтун ухурдукчулары күш-ажыды организастаныры экижизилдери, нитизини коорум-чуумун сагырынын шилчирлөө хемчелдери алдыры эржежөк тууга аларган.

ЧУРУНТА: Саян ГЭС тууунуң оруу.

П. ДЕМЕНТЬЕВИҢ фотосу.